

УДК 37.016:811.112.2'246.2(045)

DOI: 10.31339/2617-0833-2019-2(27)-75-79

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ СТУДЕНТАМИ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ ЯК ДРУГОЇ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ПІСЛЯ АНГЛІЙСЬКОЇ

Варга Л. І., Мішак В.М.

SOME PECULIARITIES OF STUDYING BY STUDENTS GERMAN AS A SECOND FOREIGN LANGUAGE AFTER ENGLISH

Varga Lesia, Mishak Valentyna

У статті на основі аналізу методичної літератури уточнено поняття «друга іноземна мова», висвітлено основні особливості та принципи вивчення німецької мови як другої іноземної після англійської. Авторами визначено основні чинники, які впливають на процес засвоєння граматичних та лексичних тем німецької мови як другої іноземної після англійської.

Ключові слова: іноземна мова, друга іноземна мова, німецька мова, перша іноземна мова.

German as a foreign language is learnt after English (GaE) in the majority of cases; typically as a third or further language; by native speakers of English sometimes as a second language. Transfer from English to the learner's German interlanguage is frequent due to the close genetic relation between both languages, and often positive. However, there are instances where English patterns are hindering rather than fostering the acquisition of German structures, such as German morphosyntax. Seen from the viewpoint of English, German is in danger of being stereotypically perceived as a "difficult" language with a complex syntax and a plethora of cumbersome morphological structures such as inflectional suffixes. Mark Twain's witty remarks about the "awful German language" are a testimony to that stereotypical perception, gently mocking the German language and at the same time the naïve approach to it by English speakers. Both in its rigid SVO sentence structure and in its complete equation of grammatical gender with sex, English is not only different from German, but actually the „odd one out" among all Germanic languages. So in the case of GaE, the problem and a possible way of overcoming it does not so much lay with German, but with English as a base from which German is learnt. A simple and memory friendly didactic method can make learners of GaE aware of the differences and help them to develop the respective German structures in their interlanguages. With the visual help of a bridge, the syntactic bracket structures of German main and subordinate clauses can be demonstrated. The part grammatical gender plays for noun brackets in German can also be illustrated by the bridge model, thus providing an explanation for the existence of grammatical gender in German to learners of GaE and motivating them to learn the gender together with each German noun, understanding it as a tool to organize syntactic and textual structures. Thus the advances linguistic theory has made in the last decades in analyzing the fundamental bracketing structures underlying Deutsch nach Englisch: Didaktische Brücken für syntaktische Klammern 99 much of German morphosyntax can be applied in form of a didactic tool facilitating the learning of German, particularly of GaE.

Key words: foreign language, second foreign language, German, first foreign language.

Інтеграція українського суспільства до Європейського та міжнародного соціально-економічного, культурного, інформаційного простору, ринку праці зумовлює потребу в ефективній дидактичній технології, що забезпечувала б неперервну взаємодію співучасників навчання, вмотивоване залучення їх до навчально-виховного процесу, бажання здійснювати самоосвіту та подальшу освіту у вищих навчальних закладах. Основною метою навчання

іноземним мовам стає розвиток здібностей у студентів використовувати іноземну мову як інструмент у діалозі культур і цивілізацій сучасного світу. Формування в студентів-філологів умінь і навичок іншомовного спілкування передбачає досягнення ними такого рівня комунікативної компетенції, який був би достатнім для здійснення спілкування в певних комунікативних сферах.

Різними аспектами методики навчання ДІМ займалися вітчизняні й зарубіжні науковці: М. Баришнікова, І. Бім, Н. Гальскова, І. Дубко, О. Євченко, Б. Лапідус, Р. Кушнерук, Б. Ліндеман (B. Lindemann), Б. Міслер (B. Mißler), Н. Мукатаєва, Е. Осипенко, С. Чорна, G. Neuner, Б. Хуфайсен (B. Hufeisen) та ін.

Однак, процес навчання ДІМ, вибір відповідних методичних принципів потребують удосконалення, що свідчить про актуальність проблематики.

Мета статті полягає у виявленні основних паралелей та розбіжностей німецької та англійської мов, а також дослідженні факторів, які впливають на результативність вивчення іноземних мов.

Поняття «друга іноземна мова» у методиці вивчення мови означає, що студент уже вивчав принаймні одну іноземну мову.

Досвід викладання другої іноземної мови (ДІМ), а саме німецької, свідчить про те, що процес оволодіння другою іноземною мовою є багатоаспектним явищем, яке складається з багатьох взаємопов'язаних факторів (лінгвістичних, психологічних, соціокультурних), а також вікових та індивідуальних особливостей.

Так, наприкінці 60-х років ХХ ст. у німецькій методичній літературі з'явилися статті, в яких було висловлено застереження щодо одночасного вивчення двох мов. Виникло припущення, що взаємодія двох іноземних мов у навчанні завжди матиме лише негативні наслідки. [1, с. 645].

Проте, упродовж останніх 20 років науковці дедалі більше притримуються думки, що одночасне вивчення двох мов вносить не лише додаткові помилки й плутанину, а й позитивні аспекти. Йдеться про досвід вивчення першої іноземної мови, який сприяє розвитку рецептивних і продуктивних умінь під час опанування другої іноземної мови, і не лише у плані перенесення значення слів (напр. англ. half – нім. halb), що також значно полегшує семантизацію лексичного матеріалу, оскільки мультилінгвальне навчання несе в собі потенціал розширення мовної та метамовної свідомості. Досвід вивчення першої іноземної мови сприяє розвитку рецептивних і продуктивних умінь під час опанування ДІМ.

Важливим, на нашу думку є те, що можна провести паралелі між першою іноземною мовою та наступними або, навпаки, простежити відмінності, які слугуватимуть контрастом для кращого унаочнення [2]. З досвіду вивчення першої іноземної мови студенти вже знають, як загалом вивчати іноземну мову, мають свою стратегію запам'ятовування лексичних одиниць.

Зміст навчання німецької мови як другої іноземної охоплює ряд взаємопов'язаних і взаємообумовлених компонентів. Предметна сторона змісту навчання німецької мови як другої іноземної відображає типові для студентів сфери спілкування: побутову, соціально-культурну, навчальну та професійну. В рамках кожної сфери спілкування визначається ряд тем та підтем, пов'язаних з низкою повсякденного спілкування, а також тим, що мають соціально-політичне звучання і значення для сьогодення і майбутнього, пов'язаних з історією та культурою країни досліджуваної мови. Навчальний процес передбачає не послідовне, а концентричне розгляд тем і підтем, що означає включення однієї і тієї ж теми на кожному наступному етапі навчання. При цьому передбачається їх поглиблення та проблематику [3, с.93].

При вивченні німецької мови на базі англійської необхідно опиратися на принципи, які використовуються при навчанні іноземної мови. Попри те, що ці принципи мають певні схожі риси, вони все ж таки вирізняються, якщо йде мова про другу іноземну мову, особливо, якщо брати до уваги специфічність умов під час навчання. Наприклад, вивчення двох

(частіше споріднених) іноземних мов, певного досвіду вивчення іноземної мови.

Найбільш важливими принципами є наступні:

1. Комунікативна мета під час навчання будь-якої іноземної мови, зумовлює загальний методичний підхід до навчання. Студенти вже володіють певним досвідом вивчення англійської мови, тож навчання німецької проходить набагато легше та більш свідомо, бо вони можуть порівнювати певні мовленнєві явища англійської та німецької мов, а також безпосередньо й організацію навчального процесу. В студентів, які одночасно вивчають німецьку та англійську, більше розвинена рефлексія (можливість оцінити себе з боку). Саме тому загальний методичний принцип варто визначити, як комунікативно-когнітивний, де когнітивний аспект підпорядкований комунікативному, і його місце може займатися там, де треба знайти певні аналогії в двох мовах, що полегшують засвоєння та запам'ятовування, або навпаки, виявити відмінності, аби уникнути впливу однієї мови на іншу [4, с.145].

Весь процес у навчанні варто орієнтувати на розвиток студента, його особистість, самостійність, розвиток, але беручи до уваги його потреби, інтереси та можливості. Для навчання та засвоєння німецької мови є більше передумов, аніж під час навчання англійської мови, бо завдяки факту існування досвіду вивчення іноземної мови, є більш усвідомлений підхід до вивчення німецької мови. Це дозволяє здійснювати розмежування під час навчання, і враховуючи рівень знань студентів з першої іноземної мови, тобто, англійської: для однієї категорії студентів потрібно створювати умови для більш швидкого просування у вивченні, іншим – давати можливість для повторення і тренування [5, с.193].

2. Також є дуже важливим формування в студентів внутрішніх мотивів навчання, самостійності та творчої активності. Якщо викладач погано володіє англійською або ж зовсім не володіє, то він передає ініціативу самим студентам, наприклад, у виявленні різниці між певними рисами англійської та німецької мови, імітуючи таким чином взаємонавчання. Таким чином створюється гра, яка стимулює активність студентів.

3. Увесь навчальний процес має бути із соціокультурним напрямком, аналогічним до того, який використовувався при навчанні англійської мови.

4. Як при навчанні англійської мови, важливо посилювати діяльнісний характер навчання. Робота з опанування мовленнєвими засобами має переходити в оволодіння мовленнєвими діями, які направлені на вирішення певних комунікативних задач, та забезпечити мовленнєву взаємодію студентів. Одним із засобів мовленнєвої взаємодії є створення певної проектної роботи (створення колажу, стінгазети), бо вона вимагає обговорення іноземною мовою, а також презентації роботи перед іншими учнями [6, с.137].

Усі чотири типи мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, читання, письмо розвиваються, взаємодіючи між собою. Специфічним для навчання другої іноземної мови є той факт, що читання із самого початку навчання займають менше часу, аніж при вивченні першої іноземної мови, бо студенти вже володіють латинським шрифтом, швидше опановують правила читання (хоча може виникнути значна інтерференція з англійською мовою), уже володіють певними навичками роботи з іноземними текстами [7, с.53].

5. Контрастний підхід. Мова йде не тільки про виявлення різниці між цими двома мовами, та й про пошук схожих рис. Німецька та англійська мова відносяться до групи германських мов та мають багато спільних рис:

- латинський шрифт;
- область словника і слововживання;
- структура простого речення;
- вживання деяких часових форм (від трьох основних форм дієслова і використання допоміжного дієслова *haben* = *to have*);
- модальні дієслова;
- вживання артиклів;

- наказовий спосіб;
- майбутній час;
- утворення Perfekt з допоміжним дієсловом haben [4, с.124].

б. Дуже важливим принципом навчання є принцип економії. Студенти вже ознайомлені з латинським шрифтом, тому період ознайомлення з алфавітом може бути скороченим і зведений до пояснень різниці звукових співвідношень. В студентів також вже є певний словниковий запас (англійські слова, які схожі на німецькі, інтернаціоналізми), що полегшує навчання в першу чергу з читання, а також більш швидким оволодінням німецькою лексикою [8, с.16].

З досвіду вивчення першої іноземної мови студентам відомі можливі форми вправ і є певний досвід, який можна використати і збагатити при вивченні ДІМ. Тому викладачу німецької мови було б дуже корисно знати, які форми і методи навчання застосовувалися на заняттях англійської мови.

Дослідження психології пам'яті свідчать, що нове лише тоді добре запам'ятовується, якщо його можна пов'язати з чимось уже відомим у нашій свідомості. У вивченні ДІМ це стосується насамперед активної лексики: дуже неефективно вивчати нові слова, зазубрюючи їх без контексту. При вивченні лексики, граматики доцільно використовувати, на нашу думку асоціативні зв'язки, наочність.

Відтак, важливим фактором при вивченні німецької мови як другої іноземної після англійської є те, що англійська й німецька як германські мови споріднені в багатьох аспектах. Насамперед це простежується у лексиці, особливо на початковому етапі, де можна помітити багато відповідностей та очевидний зв'язок між німецькою та англійською мовами на рівні всіх частин мови:

Гуфайсен Б. (В. Hufeisen) склала два списки слів, схожих в німецькій та в англійській мові та зрозумілих учням. Їх потрібно використовувати для швидкого збагачення словникового запасу: перелік пар слів в алфавітному порядку, значення яких в англійській та німецькій мовах однакові або близькі, та перелік слів, упорядкований за загальними (простір, час, кількість, якість тощо) або специфічними (тематичні поля – навколишній світ, проживання, покупки, робота, вільний час, здоров'я, хвороби, навчання тощо) поняттями. В обох групах систематизується елементарний щоденний досвід як відомий з рідної мови та перенесений у першу іноземну для вивчення лексики на початковому етапі. Тому цю систему можна використати і для запам'ятовування німецьких слів. Йдеться про те, щоб пов'язати у свідомості студентів ті слова, які стосуються елементарних сфер спілкування у всіх мовах, оскільки таким способом їх найкраще можна зберігати в пам'яті, пригадувати й активізувати. Створюючи такі контексти для спільного лексичного запасу англійської та німецької мов, можна використати різні способи запам'ятовування:

1. Візуальна опора. Використовуються малюнки або фотографії, підписані двома мовами. Так можна семантизувати лексику до різних лексичних тем.

2. Протилежне значення. Пари слів із протилежним значенням, як показує досвід, запам'ятовуються легше, ніж коли слова вивчаються окремо. Приклади англійсько-німецьких відповідників: я – ти, високо – низько, праворуч – ліворуч, йти – зупинитися, початок – кінець, максимум – мінімум, плюс – мінус, молодий – старий та ін.

Оскільки ще не розроблено підручники, які враховували б, що німецька мова вивчається після англійської, потрібно самостійно розробляти відповідні завдання і вправи. Для цього можна використовувати вправи, які є в підручниках, але при цьому доповнювати їх таким чином, щоб студентам потрібно було використати свої знання англійської мови.

Вправи для уникнення інтерференції. “Фальшиві друзі”. В англійській та в німецькій мовах є слова, які подібні за звучанням або за написанням, проте мають різне значення і тому можуть бути неправильно вжиті або неправильно розпізнані, найвідоміші наприклад become/bekommen, map/Mappe, gymnasium / Gymnasium [7].

Зразки вправ для проведення занять німецької мови як другої іноземної (після

англійської) можна знайти в матеріалах видавництва Hueber «Deutsch ist easy!» von Anta Kursiša und Gerhard Neuner.

Отже, можна зробити висновки, що під час вивчення німецької мови як другої іноземної після англійської необхідно враховувати ряд принципів навчання, як загальнодидактичні так і методичні. Крім того обидві мови мають чимало спільних рис в граматиці, що дозволяє присвятити більше уваги тому матеріалу, який не має схожих рис із з граматикою англійської та викликає труднощі при засвоєнні. У свою чергу, цей факт ми розглядаємо як важливий стимул до вдосконалення власних знань та мотивації у професійній діяльності.

Список використаних джерел

1. Чорна С. С. Особливості навчання другої іноземної мови студентів немовних спеціальностей / С. С. Чорна // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітніх школах. – Запоріжжя, 2013. – Випуск 33(86). – С. 646–651.
2. Кушнерук Р. Основні аспекти викладання німецької мови як другої іноземної [Електронний ресурс] / Р. Кушнерук. – Режим доступу: <http://berezne.lib.rv.ua/berezne/files/pdf-method/deutsch.pdf>.
3. Леонтьев А. А. Мыслительные процессы в усвоении иностранного языка / А. А. Леонтьев // Иностр. яз. в школе. – 2005. – № 5.
4. Воронина Г. И. Немецкий как второй иностранный язык. Программа для общеобразовательных школ / Г. И. Воронина. – М., МО. – 1994. – 305 с.
5. Гальскова Н. Д. Современная методика обучения иностранным языкам / Н. Д. Гальскова. – М. : Аркти-Глосса, 2000. – 286 с.
6. Барышников Н. В. Методика обучения второму иностранному языку в школе / Н. В. Барышников. – М. : Просвещение, 2003. – 159 с.
7. Hufeisen, Britta. Deutsch als zweite Fremdsprache // Deutsch als zweite Fremdsprache. – 52-53. – P.4-6.
8. Neuner, Gerhard. Deutsch nach Englisch. Übungen und Aufgaben für den Anfangsunterricht // Deutsch als zweite Fremdsprache. – P. 15-21.

References

1. Chorna, S. S., 2013. Osoblyvosti navchannya druhoyi inozemnoyi movy studentiv nemovnykh spetsial'nostey [Features of teaching a second foreign language to students of non-linguistic specialties]. *Pedagogy of creative personality formation in higher and secondary schools*, 33(86), pp. 646–651.
2. Kushneruk, R. Osnovni aspekty vykladannya nimets'koyi movy yak druhoyi inozemnoyi [Basic aspects of teaching German as a second foreign language]. [online] Available at: <http://berezne.lib.rv.ua/berezne/files/pdf-method/deutsch.pdf>.
3. Leont'ev, A. A., 2005. Myslitel'nye protsessy V usvoenii inostrannogo yazyka [Thinking processes in learning a foreign language]. *Foreign languages at school*, 5.
4. Voronina, G. I. 1994. *Nemetskiy kak vtoroy inostrannyi yazyk. Programma dlya obshcheobrazovatel'nykh shkol [German as the second foreign language. Program for general education schools]*. Moscow: MO.
5. Gal'skova, N. D. 2000. *Sovremennaya metodika obucheniya inostrannym yazykam [Modern methodology of teaching foreign languages]*. Moscow: Arkti-Glossa.
6. Baryshnikov, N. V. 2003. *Metodika obucheniya vtoromu inostrannomu yazyku v shkole [Methods of teaching a second foreign language at school]*. Moscow: Enlightenment.
7. Hufeisen, Britta. Deutsch als zweite Fremdsprache. *Deutsch als zweite Fremdsprache*, 52-53, pp. 4-6.
8. Neuner, Gerhard. Deutsch nach Englisch. Übungen und Aufgaben für den Anfangsunterricht. *Deutsch als zweite Fremdsprache*, pp. 15-21.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>